

VOS-teattereiden ja Suomen Kansallisteatterin kotimaiset
puheteatteriensi-illat 2000-luvulla:
dramatisointien määrä suhteessa alkuperäistekstien määrään

Tiina Vanhanen
2013

Selvityksessä tutkittiin teatterien ohjelmistoja näytäntökausina 1999/2000—2009/2010 ja laskettiin ja vertailtiin kotimaisten alkuperäistekstien (näytelmäteksti) lukumääriä ja dramatisointien määriin. Lisäksi aineiston pohjalta tutkittiin sitä, ketkä ovat suosituimpia kirjailijoita suomalaisissa teattereissa.

Selvityksen aineistona ovat VOS-teattereiden (valtionosuusteatterit, eli valtion lakisääteisen rahoitusosuuden piiriin kuuluvat teatterit) ja Suomen Kansallisteatterin kotimaiset puhe- ja musiikkiteatteriensi-illat. Tiedot on kerätty Ilona-esitystietokannasta (<http://ilona.tinfo.fi/>).

Selvitystyön aikana heinä-elokuussa 2013 Ilonaa on myös täydennetty runsaasti. Tiedonkeruu on päättynyt elokuussa 2013, ja on mahdollista, että Ilonaa on tämän jälkeen vielä täydennetty.

Ilona-tietokanta lähteenä

Teatterin tiedotuskeskus (TINFO) ja Teatterimuseo ylläpitävät suomalaisten ammattiteattereiden esityksistä Ilona-esitystietokantaa (<http://ilona.tinfo.fi/>). Tietokantaa täydennetään teattereiden TINFOlle toimittamien tietojen mukaan, joten se perustuu samoihin tietoihin kuin Teatteritilastot.

Selvityksessä on käytetty Ilona-tietokantaa siksi, että Teatteritilastot eivät sisällä tietoa siitä, pohjautuvatko ohjelmistojen esitykset alkuperäisnäytelmiin vai dramatisointeihin.

Se, onko yksittäinen teos alkuperäisteksti vai dramatisointi, on toisinaan tulkinnanvaraista. Jos teos esimerkiksi on saanut vaikutteita toisesta teoksesta, se on laskettu alkuperäistekstiksi. Ilonassa ilmaus ”dramatisointi” viittaa paitsi esimerkiksi proosan dramatisointiin, myös näyttämösovitukseen vaikkapa elokuvista.

Ilona-tietokantaan syötetään teosten kansallisuus kirjailijan mukaan. Tällöin dramatisoinneissa alkuperäisen tekstin, esimerkiksi romaanin, kirjoittaja on merkitty näytelmän kirjoittajaksi, jolloin dramatisoinnin kansallisuus on sama kuin alkuperäisteoksen kirjoittajan. Ilona-tietokannassa merkitään toisinaan kansallisuuksiksi useita, mikäli kirjailijoita on useita. Tällaiset teokset on niiden pienen määrän ja tarkastellun materiaalin selkeärajaisena pitämisen takia jouduttu jättämään pois.

Tarkastellut näytäntökaudet ja teatterit

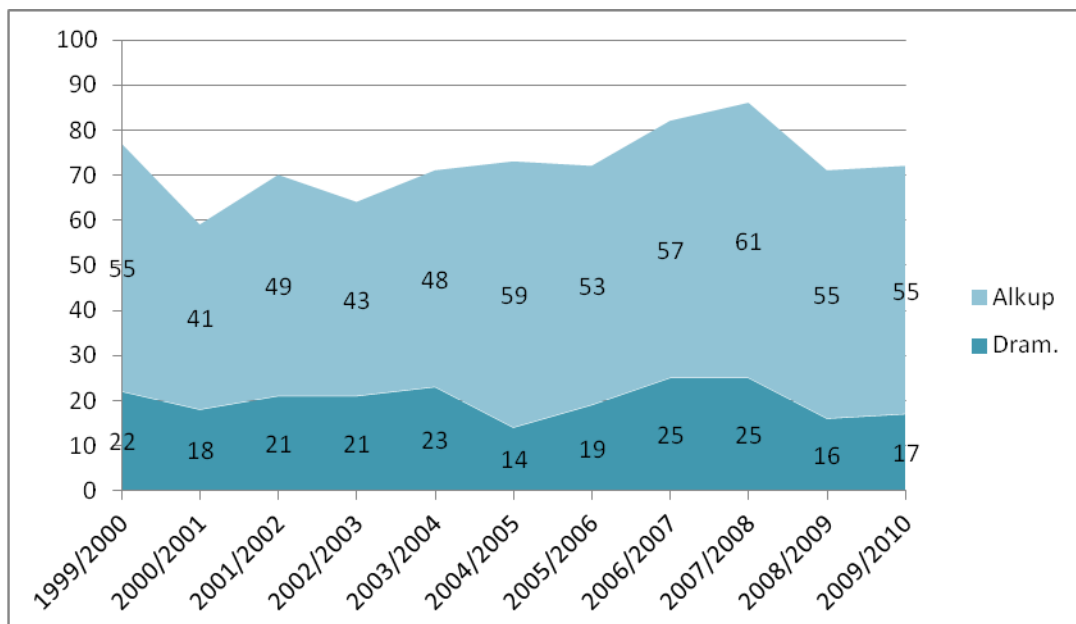
Tarkasteltuja näytäntökausia on yksitoista: kaudet 1999/2000—2009/2010. Teattereita on 40. Mukana ovat Suomen Kansallisteatteri ja VOS-teatterit (*Teatteri-* ja orkesterilain piiriin kuuluvat teatterit) pois lukien tanssi-, nukke- ja lasten- ja nuortenteatterit. Pois on jätetty myös Tampereen Komediateatteri, josta tuli VOS-teatteri vasta vuonna 2010. Helsingiläinen Lilla Teatern on mukana laskuissa, mutta se yhdistettiin vuonna 2005 Helsingin Kaupunginteatteriin, joten Ilonassa sen esitykset on tämän jälkeen merkitty HKT:n produktioiksi.

Produktioista pois on jätetty musiikkiteatteri, lasten- ja nuortenteatteri, nukketeatteri, tanssiesitykset ja Ilonan kategoria ”muut esitykset”, jotka edustavat erilaisia esittämisen ja teatterin tekemisen lajeja ja muotoja: esitystaidetta, performanssia, naamioteatteria, esineteatteria, soveltavaa teatteria jne.

Yhteensä tarkastelussa on mukana 797 ensi-iltaa yhdentoista kauden aikana, eli keskimäärin noin 72 ensi-iltaa kautta kohti.

Neljännes kotimaisista ensi-illoista on dramatisointeja

Otannassa on mukana 40 teatteria, 797 ensi-iltaa ja 11 kautta (1999/2000—2009/2010): näytäntökautta kohti kotimaisia ensi-illoja oli keskimäärin noin 72. Tämän selvityksen perusteella kotimaisista ensi-illoista on dramatisointeja kaudessa keskimäärin noin 22 ja alkuperäistekstejä noin 65.¹ Vuosittainen vaihtelu käy esiin kaaviosta 1, joka kuvaa alkuperäistekstien ja dramatisointien kappalemääriä. Kaaviossa 1 on esitetty alkuperäistekstien ja dramatisointien määrä kausittain niin, että ne yhdessä muodostavat kaikki tarkastellut ensi-illat.

Kaavio 1. Kotimaisen ohjelmiston ensi-iltansa saaneiden alkuperäistekstien ja dramatisointien lukumäärä näytäntökausittain

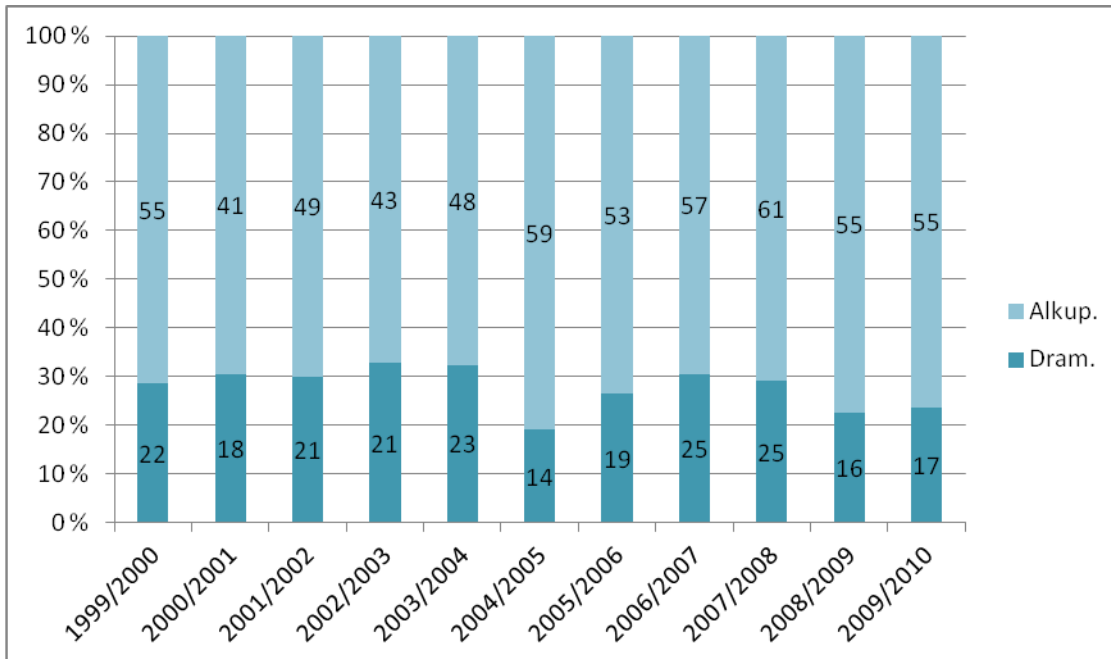
Otannassa ensi-iltojen määrä vaihtelee siis alkuperäisteksteissä kauden mukaan välillä 41—61 kappaletta ja dramatisoinneissa välillä 14—25 kappaletta.

Ensi-iltojen kokonaismäärästä ovat tutkitulla ajanjaksolla olleet 28% dramatisointeja ja 72% alkuperäistekstejä². Oheinen kaavio 2 kuvaa prosenttiosuuksien vaihtelua kaikista selvitykseen sisältyvistä kotimaisista ensi-illoista kausittain. Siitä käy ilmi, että alkuperäistekstien ja

¹ Nämä keskiarvot on pyöristetty tasalukuihin.

² Prosentit on laskettu pyöristämättömistä keskiarvoista. Prosentit on pyöristetty täysiin lukuihin.

dramatisointien osuudet ensi-illoista ovat pysyneet suhteellisen tasaisina, joskin vuosittaista vaihtelua on ollut.

Kaavio 2. Alkuperäistekstien ja dramatisointien %-osuus ensi-iltansa saaneista kotimaisista näytelmistä näytäntökausittain

Dramatisoinnit ja alkuperäistekstit teattereittain

Seuraavassa kaaviossa kolme kaikki selvitykseen sisällytetyt 40 teatteria on ryhmitelty tarkasteltujen ensi-iltojen kokonaismäärän mukaan. Vaaleansininen pylväs edustaa alkuperäistekstejä ja tummansininen, dramatisointeja, ja kumpaankin pylvääseen on merkitty sen määrällinen arvo teatteria kohti. Teattereiden tarkasteluun kuuluvat ensi-iltamäärät eroavat toisistaan huomattavasti, Tampereen Työväen Teatterin 41 ensi-illasta Lilla Teaternin kolmeen ensi-iltaan. Täytyy kuitenkin todeta, että Lilla Teaternin kohdalle on merkityt ensi-illat ovat sen kotimaiset puheteatteriensi-illat ennen vuotta 2005, jolloin se liittyi Helsingin Kaupunginteatteriin. Tätä seuranneet ensi-illat sisältyvät HKT:n ensi-iltoihin.

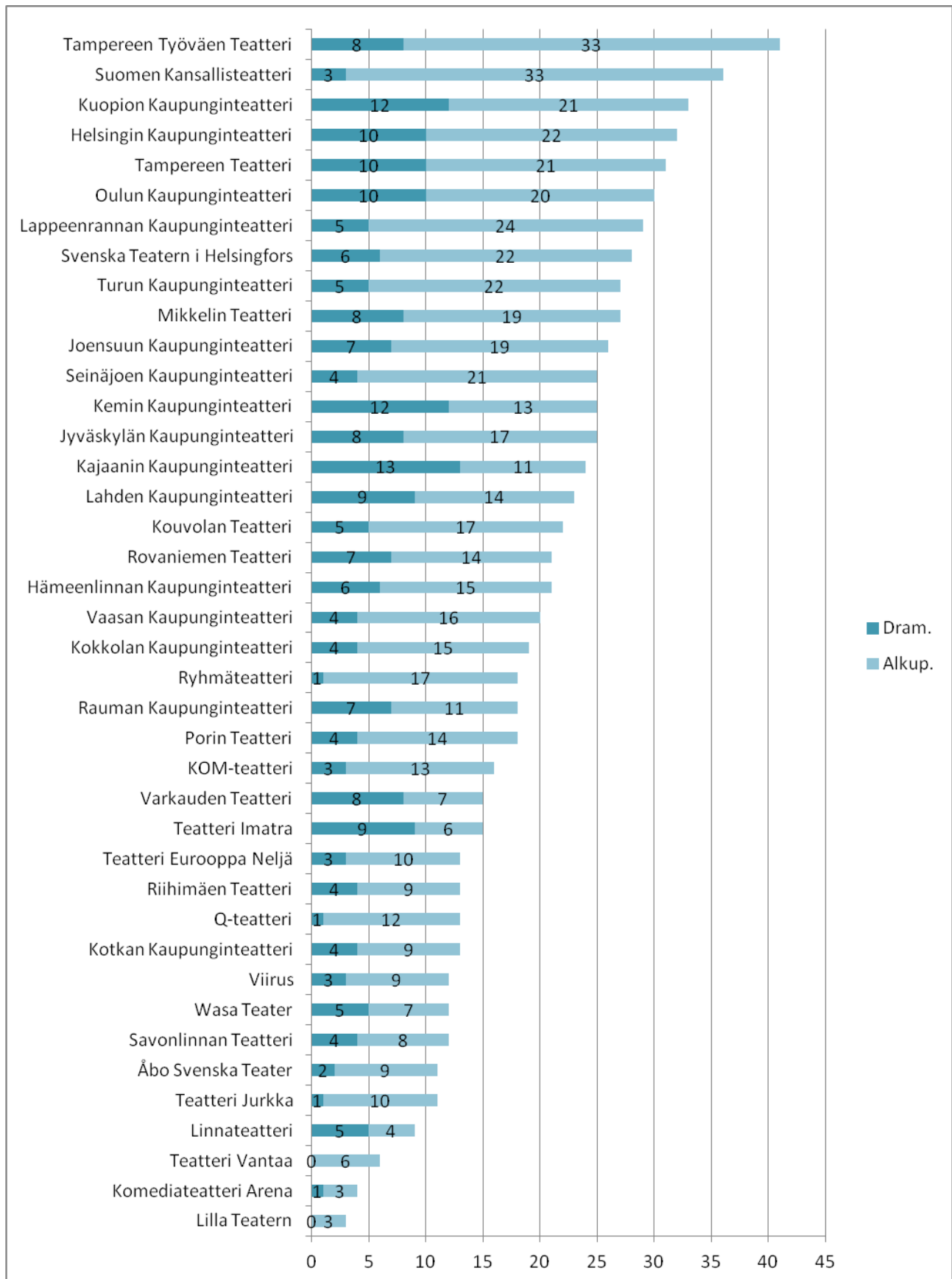
Dramatisointivoittoisin teatteri oli Teatteri Imatra, jonka puheteatteriensi-illoista dramatisointeja oli 9 (60% ensi-illoista). Tämän jälkeen dramatisointeja tehtiin suhteessa eniten Linnateatterissa (56%) ja Kajaanin Kaupunginteatterissa (54%).³

Lilla Teaternin ja Teatteri Vantaan⁴ kotimaisissa puheteatteriensi-illoissa ei ollut lainkaan dramatisointeja. Tämän jälkeen näistä ensi-illoista vähiten dramatisointeja oli Ryhmäteatterissa (6%) sekä Suomen Kansallisteatterissa ja Q-teatterissa (8% kummassakin).

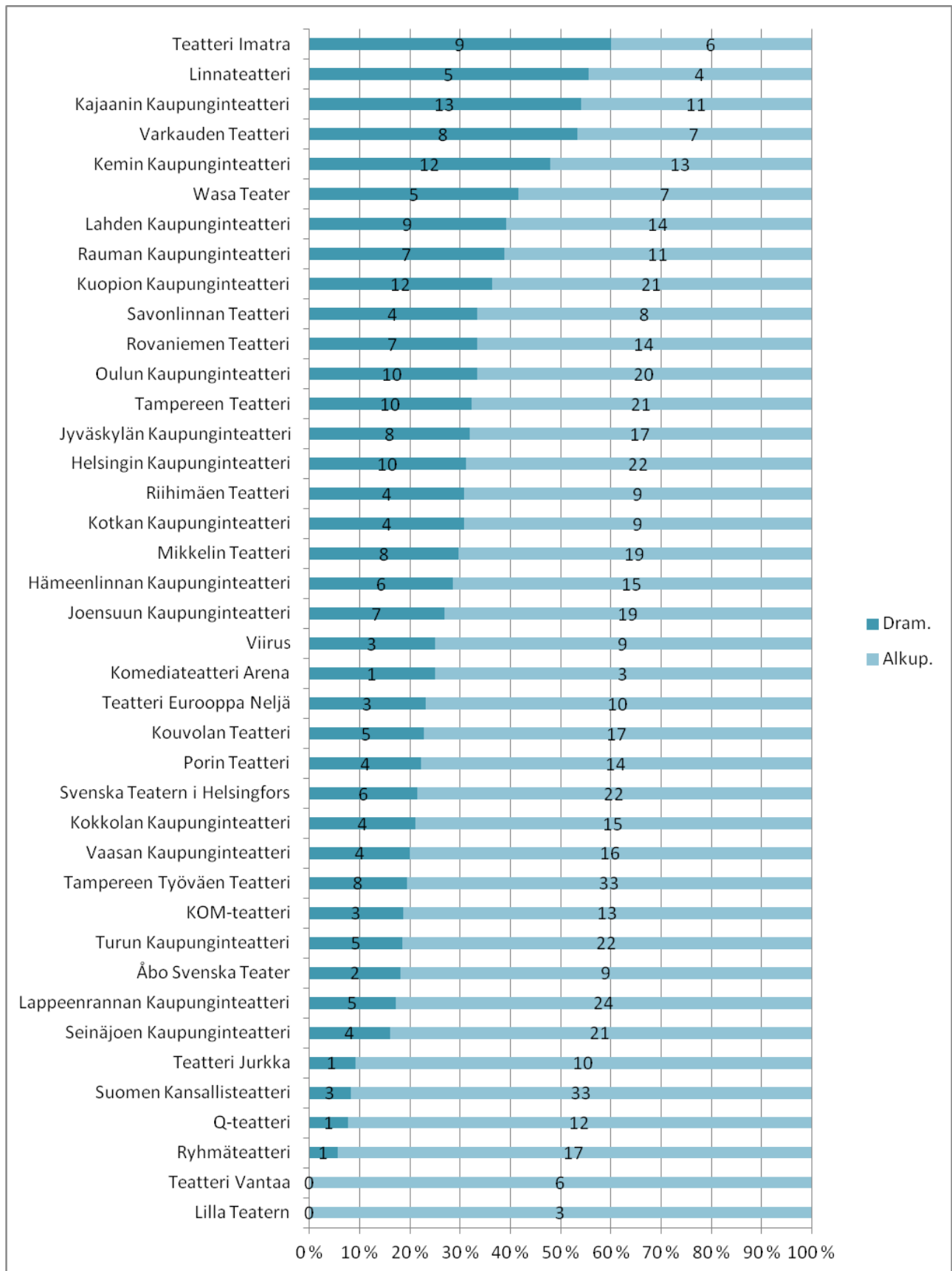
³ Prosenttiluvut on pyöristetty kokonaisluvuiksi.

⁴ Huhtikuuhun 2006 asti Teatteri Kehä III.

Kaaviossa 4 samat 40 teatteria on ryhmitelty sen mukaan, kuinka monta prosenttia niiden kotimaisista ensi-illoista on dramatisointeja ja kuinka monta alkuperäistekstejä. Jälleen tummansininen edustaa dramatisointeja ja vaaleansininen, alkuperäistekstejä. Kuhunkin pylvääseen on merkitty lisäksi sen edustama lukumäärä ensi-illoja.

Kaavio 3. Kotimaisen ohjelmiston ensi-iltojen kokonaismäärä näytäntökautina 1999/2000—2009/2010 ja alkuperäistekstien ja dramatisointien osuus

Kaavio 4. Dramatisointien ja alkuperäistekstien osuus kotimaisessa ohjelmistossa teattereittain

Loppupäätelmät

Neljännes VOS-teattereiden ja Suomen Kansallisteatterin kotimaisista produktionista 2000-luvulla oli dramatisointeja, jolloin kolme neljänestä niistä oli alkuperäistekstejä. Dramatisointien ja alkuperäistekstien määrien suhde vaihteli teattereittain runsaasti. Teattereissa esitettiin paljon sekä klassikkoja että aikalaistuotantoa.

Kotimaisen uuden alkuperäisdraaman suosio on 2000-luvulla ollut vahvaa suomalaisissa teattereissa. Dramatisointeja tehdään paljon, mutta missään teatterissa ne eivät muodosta valtaosaa ohjelmistosta.